

WANNEER WERD OOSTENDE STAD ?

door J.B. DREESEN

Alle gekende Oostendse historici : WARNKOENIG (1), BOWENS (2), PASQUINI (3), GILLIODS-VAN SEVEREN (4), VLIETINCK (5) houden ons voor dat Oostende door een schrijven van Margareta van Constantinopel, gravin van Vlaanderen, gedateerd 28 juni 1267 tot stad verheven werd.

De vier eerstgenoemde historici hebben dit schrijven van Margareta van Constantinopel (gesteld in oud-Frans) in hun werk afgedrukt. Er bestaan nogal wat verschillen in deze teksten, die voorlopig, spijtig genoeg, niet kunnen vergeleken worden met de originele tekst. Tot meerdere informatie van onze lezers drukken wij de tekst af van PASQUINI die ons de meest volledige lijkt (6 e, zie ook bijlage 1).

VLIETINCK vatte de inhoud van deze tekst samen in het Nederlands en publiceerde hem in zijn boek "Oud Oostende enz.". Voor meer duidelijkheid laten wij ook deze tekst afzonderlijk volgen (7 en zie ook bijlage 2).

In deze tekst van VLIETINCK struikelen we over een eerste onnauwkeurigheid. Hij zegt :

"...schonken Margareta....aan Oostende zijn eerste palen zoals zij door Willem....vastgesteld waren geweest...."

De originele Franse tekst luidt :

"...de nostre ville d'Oosthende, le quelle nous avons fais franchir par Willamme Jadis...si comme elle est enseignée et borgnée entour..."

Het middeleeuwse FRANCHIR moet hier gelezen worden als AFFRANCHIR, LIBERER, DELIVRER (8) in de betekenis van vrijmaken, ontzetten, ontheffen (in feite bevrijd uit het keurslijf van het Brugse Vrije). SI COMME ELLE EST ENSEIGNEE ET BORGNEE ENTOUR (telle qu'elle est circonscrite) zoals ze (de stad) omschreven is.

In de brief van Margareta is er geen sprake van SCHENKEN, we lezen er enkel dat de stad Oostende, zoals ze werd vrijgemaakt en omschreven door de (opgenoemde) heren....aan een reeks verplichtingen zal voldoen.

1. Voor elke woonstede in de stad een verplichte grondcijs (MASURE) van 7 stuivers dient betaald te worden.
2. Een marktplein mag uitpalen, van een nauwkeurig bepaalde grootte, waarvoor geen grondcijs moet betaald worden (...FRANCEMENT SANS RENTE...).
3. Een ander plein mag uitpalen waarop een halle mag gebouwd worden en waarvan de profijten zullen gedeeld worden tussen de gravin en de stad.
4. Dat vee van de inwoners niet in de duinen mag grazen. Indien ze dit toch, opzettelijke, toelaten dan worden ze beboet.

. Bijlage 1.

Nous Margherite, contesse de Flandres et de Haynaü, et nous Gui son fils, conte de Flandres et Marchis de Namur, faisons savoir à tous, ke nous, à nos eschevins et au commun de notre ville de Oosthende, la quelle, avons fais franchir par Wilamme Jadiz, prevost de Mons, notre cher clerc et foiable (féal), par Philippo de Poulz, adont (autrefois) notre bailli de Bruges, par Michel de Lembeke chevalier, et par maistre Jehan du Mont-Saint-Éloy, notre foiable (féal) clerc à ce banlieu, si comme elle est enseignée et borgnée entour (telle qu'elle est circonscrite), avons donné es dunes mesures à rente, en cette ville, a céans, ki en sunt (sont) mis au brîef de nos rentes, ke de ce est fait, et a céans ki encore y veüront manoir (viendront y demeurer) et se feront mettre en celui brîef et ki ores en droit y sùnt manant), (et qui maintenant y sont de droit habitants), ensi ke si après est deviset (divisé); c'est à savoir, ke chascune mesure contient de front trois vergh de leit (de large) et seit vergh de lonc. C'est à chascune mesure vint et une vergh dont chascune doit quatre deniers. C'est la mesure seit sols de la monnoie de Flandres, de rente paier chascun an a nos brîefs devant dis, à la Saint-Martin en yver; et selor avons donné une plache

pour lor marché tenir franchement sans rente, de quatorze vergh lonc et de onze vergh de leit (de large). Et avons encore octroyé as eschevins et au commun de la ville devant dite, une plache ki contient wit vergh de lonc de front, et sis vergh an al (en aval) de leit, c'est deus mesures ou ils doivent faire une halle et retenir a lor coust, dont nous devons avoir l'une moitié des proufiz et les devant dis echevins, et commun l'autre moitié. Et si avons octroyé et octroyons, ke se il avient ke lor beste eschangent par defaut de garde en nos dunes, ke on ne les prenge ni pour ce a fourfait (qu'on ne les prenne pas en contravention) : si il avenoit qu'ils le fissent par usage ou par costume, ou ke ils les i laissassent trop longement, or se ensi ils le faisoient nous en voudrions avoir le fourfait en temoignage. Et en conformance de toutes ces choses-devant dites, nous avons donné as eschevins et au commun de la ville de Oosthende, devant dis, les présentes lettres scellées de nos seautz ki furent donnés en l'an del incarnation de Notre-Seigneur Jésus-Christ, MCC soysante et seit, en la vigile de saint Pierre et saint Pol apostoles, sous les seautz de ladite dame et dudit conte son fils, en laz de soye et cyr vert.

Bijlage 2.

Bij acte van 28 Juni 1267¹ — dewelke reeds verscheidene malen is gedrukt geweest² — den vooravond van Sinte Pietersfeest, schonken Margareta van Constantinopel, gravin van Vlaanderen, en Gwijde haar zoon, aan Oostende zijne eerste palen, zooals zij door Willem Jadiz, Proost van Bergen, Philips De Poulz, klerk der gravin, Michiel Van Lembeke, ridder, en meester Jan « Du Mont Eloy » vastgesteld waren geweest, alsmede de noodige erve tot het oprichten van markt en halle, en deden zij de gemeente op de graaflijke rekeningsboeken schrijven : in andere woorden zij verhieven Oostende-ter-Streep tot stad, met eigen wetten en regeerders. Van elk gemet moest de vorst zeven schellingen jaarlijks ontvangen, op Sint Maartensfeest in den winter.

De grond voor de markt bestemd was 14 roeden lang op 11 breed, deze waarop halle en stadhuis staan moesten, 8 op 6, zij gezamentlijk ongeveer 775 vierkante meters, volgens de maat van Brugge³.

De opbrengst der baten van het gebruik der halle voortkomende moesten tusschen vorst en gemeente gedeeld worden.

Dit schrijven van Margareta geeft dus uitsluitend bepalingen van financiële aard, van belastingen ofte geldheffingen, en heeft dus niet rechtstreeks te maken met de stichtingsakte van de stad Oostende. Het zijn als het ware een reeks uitvoeringsbepalingen van een vroegere stichtingsacte.

Die stichtingsacte moet van een vroegere datum zijn. Dit wordt aangegeven door een tweetal acten, die uit 1266 dateren (dus een jaar voordien) en waarin reeds sprake is van de STAD Oostende.

De eerste acte is getekend door Margareta van Constantinopel en werd op 22 juli 1266 uitgegeven. Zij komt voor in het Archief du Département du Nord te Rijsel (9). Zij bevat een overeenkomst tussen de gravin en Ridder WOUTERMAN van Gent tot geldelijke compensatie voor het verlies dat deze laatste geleden heeft door het tot stad verheffen van Oostende.

Naar ons weten werd deze acte nooit vroeger gepubliceerd. We haasten ons dan ook om aan dit euvel te verhelpen samen met een transcriptie in een iets leesbaarder taal (10 + bijlage 3).

Verkort weergegeven zegt deze acte het volgende :

- Ridder WOUTERMAN en zijn opvolgers 12 stuivers krijgen voor elke boosdoener die in de stad Oostende veroordeeld wordt door de rechtmatig aangestelde stedelijke baljuw.
- Ridder WOUTERMAN, daarentegen, niemand meer aanhouden of ophangen op het grondgebied van de stad Oostende of het moet zijn met toestemming van de stedelijke baljuw.

Deze acte wordt 4 jaar later, op 29 juni 1270, door de gravin heraanangepast, laat ons zeggen verijnd (11 + bijlage 4). Vergelijkt men de twee teksten dan komt men tot het besluit dat Ridder WOUTERMAN van Gent niet alleen 12 stuivers krijgt voor elke veroordeelde boosdoener, maar voor elke man of vrouw die in de stad Oostende wordt opgehangen of aangehouden. Hij mag, daarentegen, in de stad Oostende geen vreemde meer aanhouden of diens goederen in beslag nemen.

Wat er aan de basis kon liggen van deze aanpassing is moeilijk te zeggen. Waarschijnlijk waren de opbrengsten van Ridder WOUTERMAN met betrekking tot zijn vroeger rechtsgebied te klein geworden en was zijn invloed aan het hof van de gravin nog groot.

Vermits er in deze acte sprake is van LA VILLE D'OOSTENDHE, moet de stichtingsacte op dat ogenblik al verleden zijn geweest.

Een twee acte, ook uit 1266, berust in het Bisschoppelijk Archief te Brugge. Zij heeft betrekking op de verkoop van een tiende, liggende tussen de prochie van Onser Vrouwe ter Strepe en de stede van Oostende.

Wij geven hierbij een extract van deze acte, die verleden werd te Brugge in april 1266, dus nog drie maanden vroeger dan de vorige acte. En ook hier is er weer sprake van de stede van Oostende (11 + bijlage 4).

Vermits in deze twee acten sprake is, enerszijds van LA VILLE D'OSTENDE en anderszijds van DE STEDE VAN OOSTENDE, moeten wij daaruit afleiden dat Oostende stad is geworden voor 1267.

Duc Margherite contesse de flandres & de hayn
 faisons sauoir a tous. ke tele ordenance est faite entre nous dune part et nre chier foiable
 Watman de Gand chevalier dautrepart dendroit les droitures ke li deuant dis ch(eva)ll(ie)r auoir a
 ostende ancois ke la vile fust franchise Et mise a loi ke de chascun fourfait ki eschera en
 la vile de ostende deuant dite ki sera iugies y dont on fera pais deuant iugement a nre
 bailliu y a celui ki de par nous isera: il doit auoir douze deniers. Et si ne puet li deuant dis
 watmans ch(eva)ll(ie)r nului pander ne arest dedens la deuant dite vile de ostende: se nest par
 le comant de celui cui nous y nos baillius iaurons mis de par nous. Et li doit nos
 baillius y al ki de par nous isera desous lui. faire auoir apparelllement eschievins z sans
 delai a son pouoir toutes les fois kil watmans ch(eva)ll(ie)r y ses hoirs len requerra. aussi bien
 pour son pourfit com pour le nre. Et de chascun pan sour cui on fera comandise deuant
 le loi. dit li deuant dis watmans z ses hoirs de par lui auoir quatre deniers. En tesmoign
 z en seurte de la quel chose nous auons donnee ces presentes lettres au deuant dit watman
 ch(eva)ll(ie)r saieles de nre saue ki furent donnees en lan del jnair. y. cc. lx. sis. le iour s
 Marie magd.

1166

B.1561.- 1266.

Transcriptie van Bijlage 3.

Nous Margherite contesse de flandre et de Hayn(au).
 faisons savoir a tous ke tele ordenance est faite entre nous
 dune p(ar)t et n(ost)re chier foiable Wat(er)man de gand chevalier
 dautrepart dendroit les droitures ke li devant dis ch(eva)ll(ie)r
 avoir a Ostende ancois ke la vile fust franchise et mise a loi ke
 de chascun fourfait ki eschera en la vile de ostende devant dite
 ki sera iugies y dont on fera pais devant jugem(ent) a n(ost)re
 bailliu y a celui ki de par nous isera s'il doit avoir douze
 den(ier)s. Et si ne puet li devant die Wat(er)mans ch(eva)ll(ie)r
 nului pander ne aret(e)z dedens la devant dite vile de ostende.
 se nest par le comant de celui cui nous y nos baillius iaurons
 mise de par nous. Et li doit nos baillius y al ki de par nous i
 sera desous lui faire avoir apparelllement eschievins sans delai a
 son p(ou)voir toutes les fois kil Wat(er)mans ch(eva)ll(ie)r y ses
 hoirs les peguerra aussi bien pour son pourfit com pour le n(ot)re
 Et de chascun pan sour cui on fera comandise devant le loi doit li
 devant dis Wat(er)mans y ses hoirs de par lui avoir quatre
 den(ier)s. En tesmoign(age) y en seurte de la quel chose nous auons
 donner ces p(re)sentes lettres au devant dit Wat(er)man ch(eva)-
 ll(ie)r saieles de n(ot)re saue ki furent donnees en lan del
 incarn(ation) M CC LX SIS le iour (d)e marie magd(alene)

Bijlage 4.

33 v

B 1561

270
 163
 god.
 1702

Duc Margherite contesse de flandres & de hayn
 faisons sauoir a tous. ke tele ordenance est faite entre nous dune part. Et nre chier fo
 iable Watman de Gand chevalier dautrepart dendroit les droitures ke li deuant dis ch(eva)ll(ie)r auoir
 a ostende ancois ke la vile fust franchise z mise a loy. ke de chascun fourfait ki esche
 ra en la vile de ostende deuant dite ki sera iugies y dont on fera pais deuant jugement
 a nre bailliu y a celui ki de par nous isera: il doit auoir douze deniers. Et de chascun home
 y femme ke on pandera y arestera dedens la vile de ostende doit il aussi auoir douze deniers
 Et se ne puet li deuant dis watmans nul estrange home arest ne les biens del estrange
 ne home par elam detenu dedens le deuant dite vile de ostende se ce nest p le comant
 de celui cui nous y nos baillius iaurons mis de par nous. Et li doit nos baillius y al
 ki de par nous isera desous li faire auoir eschievins apparelllement z sans delai a son pouoir
 pour faire les choses deseuir eschees. toutes les fois kil watmans ch(eva)ll(ie)r y ses hoirs len
 requerra. aussi bien pour son pourfit com pour le nre. Et de chascun pan sour cui on fe
 ra comandise deuant le loi doit li deuant dis watmans ch(eva)ll(ie)r z ses hoirs aie lui auoir
 quatre deniers. En tesmoignage de la quel chose nous auons donnee ces presentes lettres au
 deuant dit watman ch(eva)ll(ie)r saieles de nre saue ki furent donnees lan del jnair. y. cc.
 lxx. le iour saint pierre z s Paul

10A

Bijlage 4.

Allen den ghuenen die nu sijn of naermaels wesen zullen
Die dese thegenwoordighe l(ett)tren zullen zien. Thomas
gheseit hont ruddere Ende auguste sijn wettelic
wif eeuwig salut in godt. Oondt ende kennelic
sijn elcken dat wij vercocht hebben ende ghe...
pieter gheseit bom ende alaerde gheseit lam een
tiende liggende int brughsche ambocht by osthende.
de welcke tiende heedt de osthende leet. de welcke
haer bestrect westwaert totter speye daer teghewoedig
wuent woutre simoenszuene onder de prochie van
onser vrouwe de testerep oostwaert also verre
als daer de stede van oosthende bestrect suudtwaert
tot den watre dat men heedt de hee
....

... hebben in dese brief mijnen zeghele ghehanghen ende
te brugghe int jaer ons heeren duist tweehon(er)t
zessensstich in de maent van april.

Transcriptie bij Bijlage 4.

Allen den ghuenen die nu zijn of naermaels wesen zullen
die dese thegenwoordighe l(ett)tren zullen zien. thomas
gheseit hont ruddere ende auguste zijn wettelic
wif eeuwig salut in godt oondt ende kennelic
zijn elcken dat wij vercocht hebben ende ghe.....
pieter gheseit bom ende alaerde gheseit lam een
tiende liggende int brughsche ambocht by osthende.
de welcke tiende heedt de osthende leet. de welcke
haer bestrect westwaert totter speye daer teghewoedig
wuent woutre simoenszuene onder de prochie van
onser vrouwe de testerep oostwaert also verre
als daer de stede van oosthende bestrect suudtwaert
tot den watre dat men heedt de hee ...

... hebben in dese brief mijnen zeghele ghehanghen ende.....
te brugghe int jaer ons heeren duist tweehon(er)t
zessensstich in de maent april.

Hoelang voordien is zonder bewijzen moeilijk te zeggen. Voorlopig kunnen we dan misschien best aansluiten bij wat Dr. WARLOP in zijn boek over de Adel in het oude Vlaanderen zegt als hij spreekt over Woutermansambacht (13) :

"...Ook Oostende maakte oorspronkelijk deel uit van dit ambacht maar werd omstreeks 1265 tot stad verheven door de gravin..."

BRONNEN

1. **WARNKOENIG.** Flandrische Staats- und rechtsgeschiede. 5 delen. Bruxelles 1835.
 2. **BOWENS J.** Nauwkeurige beschrijving der oude en beroemde zeestad Oostende. Brugge 1792. 1ste deel.
 3. **PASQUINI J.N.** Histoire de la ville d'Ostende et du port. Bruxelles 1842.
 4. **GILLIOTS-VAN SEVEREN L.** Coutume de la ville d'Ostende. (Tome IV. Coutumes des Pays et Comté de Flandre). Bruxelles 1892.
 5. **VLIETINCK Edw.** Het oude Oostende en zijn driejarige belegering. Oostende 1897.
 6. **PASQUINI,** blz. 46.
 7. **VLIETINCK,** blz. 25.
 8. **GREIMAS J.G.** Dictionnaire de l'Ancien Français. Le Moyen age. 2e édition. Larousse 1992.
 9. **ARC. DEP. du NORD. LILLE.** Premier Cartulaire de Flandre. Serie B. 1561. Pièce 82 + 103.
 10. **ARC. DEP. du NORD. LILLE.** pièce 82.
 11. **ARC. DEP. du NORD. Lille.** pièce 103.
 12. **BISCH. ARCH. BRUGGE.** Chart. Hosp. S.J. Brugge.
 13. **WARLOP E.** Vlaamse Adel. Deel 1. Blz. 87.
-

INDEX 1992

Traditiegetrouw publiceert "De Plate" voor de geïnteresseerde lezers een inhoudstafel & indices op de voorbije jaargang.

U kunt ze bestellen door 125 Fr. te storten op rekening 750-9109554-54 van "De Plate" met vermelding "Index 1992".

Index 92 verschijnt in de loop van de maand maart.